

Εἰς μνήμην Νικολάου Μ. Κοντολέοντος (1910-1975)

Τὸν Ἰούλιο συμπληρώθηκαν πενήντα ἔτη ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Νικολάου Μ. Κοντολέοντος, Χίου τὴν καταγωγή, τ. ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ καθηγητοῦ τῆς Κλασσικῆς Ἀρχαιολογίας στὴν Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1956-1975).

Ὁ Κοντολέων ὑπηρετήσε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἀπὸ τὸ 1933, κατ' ἀρχὰς ὡς ἐπιμελητὴς καὶ κατόπιν ὡς ἐφόρος τῶν Ἀρχαιοτήτων, μέχρι τὸ 1956, ὁπότε καὶ ἐξελέγη καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν.

Τὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο του¹ ἀφορᾷ ἀφ' ἐνὸς στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ τέχνη, κυρίως τῶν νησιῶν καὶ μάλιστα τῶν πρωϊμῶν χρόνων, στὴν καταγωγή, τὴν ἱστορία, τὴν ἐξέλιξη καὶ τὴν αἰσθητικὴ της,² ἀλλὰ πάντως δὲν περιορίζεται στὴν περιγραφή, τὴν ἀνάλυση τῆς τεχνοτροπίας καὶ τὴν ἀπόδοση σὲ τοπικὰ ἐργαστήρια· διὰ τῆς ἐρμηνείας τῶν δημοσιευομένων ἢ ἐξεταζομένων μνημείων,³ ὅπου τοῦτο ἦταν δυνατόν, ἀποσκοπεῖ γενικώτερα στὴν διερεύνηση

1. Τὴν πλήρη ἐργογραφία του βλ. στὸ τομίδιο: Νικόλαος Μ. Κοντολέων, *Ἀνασκαφαὶ – Ἀρχαιολογία καὶ ἀρχαία τέχνη*, (ΗΡΟΣ. Ἡ μικρὴ Βιβλιοθήκη – Τυπογραφεῖο Κείμενα), Ἀθήνα 1984, 29-35, στὴν ὁποία καὶ στηρίζεται ἡ παρατιθέμενη στὶς ἀκολουθοῦσες σημειώσεις βιβλιογραφία.

2. Στὰ ἔργα του ποὺ ἀφοροῦν σὲ δημοσιεύσεις γλυπτῶν καὶ ἀγγείων (Κοῦροι ἐκ Θήρας, *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1939-1941 [1948] 1-33, Γεωμετρικὸς ἀμφορεὺς ἐκ Νάξου, *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1945-47 [1949] 1-21, Κεφαλαὶ ἐκ Θήρας, *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1953 [1955] 289-297) ὁ Κοντολέων ἀσφαλῶς θὰ εἶχε ἐπηρεασθῇ ἀπὸ τὶς ἐρμηνευτικὰς τάσεις καὶ ἀναλύσεις τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπιστημονικῆς συγκροτήσεώς του, ἀναφέρομαι στὴν δεκαετία τοῦ '30. Γιὰ τὴν ἔρευνα γενικώτερα τῆς διαμορφώσεως καὶ ἐξελίξεως τῶν αἰσθητικῶν, καὶ ὄχι μόνον, ἰδεῶν στὴν Ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία, μάλιστα τοῦ μεσοπολέμου εἶναι ἀνάγκη νὰ μελετηθῇ συστηματικὰ τὸ ἔργο τοῦ Χ. Καρούζου (1900-1967)· καὶ ἐκεῖνος στὶς ἀρχὲς τοῦ '30, ὅπως καὶ ὁ Κοντολέων ἀργότερα (1938-1940), κατὰ τὶς σπουδὲς του στὴν Γερμανία παρακολούθησε μαθήματα καὶ ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὸν Ernst Buschor (1886-1961). Χρειάζεται ὁ νέος ἐρευνητὴς ποὺ θὰ ἀναλάβῃ τὸ κοπιῶδες ἔργο νὰ παραμερίσῃ τὴν οἰκειότερη, γιὰ τοὺς νεώτερους, γλωσσικὴ μορφή τοῦ μεγίστου μέρους τῶν γραπτῶν τοῦ Καρούζου, ἐννοῶ τὴν γλαφυρὴ, "λογοτεχνικὴ", δημοτικὴ του, πάντως ἰσχυρῶς ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὸ κίνημα τοῦ δημοτικισμοῦ, καὶ τὴν ιδεολογικὴ τοποθέτησή του· –στὴν νεότητά του ἦταν μαρξιστής–. Ὁ Καρούζος ὑπῆρξε μέντωρ τοῦ Κοντολέοντος στὰ πρῶτα χρόνια τῆς θητείας τοῦ δευτέρου στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, καὶ γιὰ ἀρκετὰς γενεὰς νεωτέρων τοῦ ἀρχαιολόγων (γεννηθέντων τὶς δεκαετίες '20-'40), –οἱ πλείστοι τῶν ὁποίων βρίσκονται πλέον *παρὰ δῆμον ὄνειρων*–, ἦτο ταγὸς καὶ πρότυπο λόγῳ τῆς ἀδιαμφισβήτητης συνεισφορᾶς του στὴν Ἑλληνικὴ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη, τῆς ἐντάξεως καὶ συμπορεύσεώς του μὲ τοὺς προοδευτικὸς κύκλους καὶ τῆς συμβολῆς του στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου στὰ μεταπολεμικὰ χρόνια καὶ μέχρι τὸν θάνατό του. Ἡ συστηματικὴ ἐξέτασις θὰ δείξῃ ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ τὴν ἀντοχὴ τοῦ ἔργου του.

3. Παράστασις ἐκ τῆς μυθολογίας τῆς Δήλου, *Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ἄμαντον*, Ἀθήναι 1940, 435-445, Monuments à decoration gravée du Musée de Chios, *BCH* 71/72 (1947-48) 273-301 καὶ 73 (1949) 384-397, Τέχνη καὶ μίμησις κατὰ τοὺς πρωίμους Ἑλληνικοὺς αἰῶνας, *ΕΕΦΣΠΑ* 7 (1956-57) [1957] 292-308, *Ἀρχαῖα γλυπτὰ τῆς Μήλου*, *ΕΕΦΣΠΑ* 8 (1957-58) [1959] 218-235, Theraisches, *AM* 73 (1958) 117-139, Eine Grabstele aus Kimolos, *Θεωρία. Festschrift für W. –H. Schuchhardt*, Baden-Baden 1960, 129-137, Ἡ γέννησις τοῦ Διὸς, *Κρητικὰ Χρονικὰ* 15-16 (1963) 283-293, Ἀρχαῖα ζωφόρος ἐκ Πάργου, *Χαριστήριον εἰς Ἀ. Κ. Ὁρλάνδον*, *Α΄*, Ἀθήναι 1965, 348-418, Die frühgriechische Reliefkunst, *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1969, 215-326, Remarques sur l'art géométrique, στὸν τόμο *Εἰς μνήμην Π. Μιχελῆ*, Ἀθήναι 1971, 381-396, Παρατηρήσεις εἰς τὴν δαιδαλικὴν

της συμβολής των νησιών στην ανάπτυξη του πολιτισμού κατά τους αρχαίους χρόνους.⁴ Ἀφ' ἐτέρου κατατείνει στην λατρεία⁵ καὶ στην διαμόρφωση τῆς πνευματικῆς πορείας τῶν ἀρχαίων κοινωνιῶν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν πρώιμη ἱστορία τῶν πόλεων-κρατῶν, τὴν ἴδρυσή τῶν ἀποικιῶν⁶ καὶ τὸν σχηματισμὸ τῶν πολιτικῶν θεσμῶν· βλ. τὶς ἀκόλουθες δημοσιεύσεις του, αὐτοτελεῖς καὶ μὴ: *Τὸ Ἐρέχθειον ὡς οἰκοδόμημα χθονίας λατρείας* (1949), *Archilochos und Paros* (1964),⁷ *Οἱ ἀειναῦται τῆς Ἐρετρίας* (1965),⁸ *Βία, ἀνταγορία, σοφιστική* (1965),⁹ *Ἐν σχῆμα πολιτικῶν ἐννοιῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων* (1965),¹⁰ *Aspects de la Grèce préclassique* (1970). Ἰδιαίτερος πρέπει νὰ μνημονευθῇ ὁ ἐξάιρετος *Ὁδηγὸς τῆς Δήλου* (1950), στὸν ὁποῖο συνδυάζονται ἔξοχα ἡ ἱστορία, ἡ τοπογραφία καὶ οἱ λατρεῖες τοῦ νησιοῦ.

Τὸ ἔργο του,¹¹ κυρίως ἀρχαιογνωστικὸ καὶ ἐρμηνευτικὸ, παρὰ τὰ χρόνια ποὺ ἔχουν περάσει, διατηρεῖ ζωντανὴ τὴν ἐπιστημονικὴ του ἀξία.

Ἰδιαίτερη ὑπῆρξε ἡ ἐνασχόλησίς του μὲ τὴν δημοσίευση ἐπιγραφῶν εἴτε σὲ ἀμυγῶς ἐπιγραφικῆς δημοσιεύσεις¹² εἴτε στὶς κατὰ καιρὸς ἐκθέσεις ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν καὶ

τέχνην τῆς Κρήτης, *Πεπραγμένα Γ' Διεθνὸς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου*, Ἀθῆναι 1973, 134-153, Ἡ στήλη τῆς Ἰκαρίας (Δευτερολογία), *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1974, 13-25, Περὶ τὸ σῆμα τῆς Φρασικλείας (Ἀπολογία μιᾶς ἐρμηνείας), *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1974, 1-12.

4. Στὸ *Υπόμνημα πρὸς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου*, Ἀθῆναι 1955, σελ. 4, σημειώνει: «Ἡ ἀνασκαφικὴ μου προσπάθεια ἐκτεινομένη εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τῶν ὁποίων ἡ συστηματικὴ ἐρευνα εἶχε παραμεληθῇ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, σκοπεῖ κυρίως εἰς τὴν διελεύκανσιν τοῦ προβλήματος τῆς συμβολῆς τῶν νήσων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ γενικώτερον, κατὰ τοὺς πρώιμους αἰῶνας τοῦ Ἑλληνισμοῦ...». Τὰ γραφόμενα ἀσφαλῶς κατατείνουν καὶ στὸ συγγραφικὸ ἔργο του.

5. Ἐκτὸς τῆς μονογραφίας του περὶ Ἐρεχθείου (ἀνωτ.) βλ. Oinopion et sa suite, *Rev. Phil.* 23 (1949) 5-9, Μέγαρον, *Melanges offerts à Octave et Melpo Merlier...*, τόμ. 1, Ἀθῆναι 1952, 292-316, *Zu den literarischen ἀναγραφαί, Akte des IV. intern. Kongresses für griech. und latein. Epigraphik*, Wien 1964, 192-201. Στὰ ὡς ἄνω δημοσιεύματα, –κατὰ περίπτωσιν ἐπανέρχεται καὶ σὲ ἄλλες ἐργασίες του–, ἐξετάζει εἰδικώτερα τὴν χθονία λατρεία καὶ τὴν ἡρωολατρεία· ἓνα μάλιστα ζήτημα, τὴν ἐρευνα τοῦ ὁποίου ἀνεδείχθη πρόδρομος, εἶναι ἡ ἀνάκλησις τοῦ μυθικοῦ παρελθόντος τῶν πόλεων κατὰ τοὺς ὑστέρους Ἑλληνιστικοὺς χρόνους.

6. Βλ. N. M. Kontoleon, Zur Gründung von Naxos und Megara auf Sizilien, στὸν τόμο *Europa. Festschrift für Ernst Grumach*, Berlin 1967, 180-190, καὶ *Οἱ ἀειναῦται τῆς Ἐρετρίας* (βλ. κατωτ. τὴν σημείωση 8).

7. *Entretiens sur l'antiquité classique de la Fondation Hardt*, X. *Archiloque* (1964) 39-73. Βλ. καὶ τὴν Ἑλληνικὴ μετάφραση, *Ἀρχιλόχος καὶ Πάρος, Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν Ε'* (1965) 56-103.

8. *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1963 [1965] 1-45. Στὴν συνθετικὴ αὐτὴ μελέτη ὁ Κοντολέων ἀφορμᾶται ἀπὸ σύντομη Ἐρετριακὴ ἐπιγραφή τοῦ 5ου αἰ., ἡ ὁποία εἶχε μόλις δημοσιευθῇ καὶ πλημμελῶς ἐρμηνευθῇ, καὶ διερευνᾷ γενικώτερα ὅψεις τοῦ ἀποικισμοῦ, σχέσεις μεταξὺ πόλεων νησιωτικῶν καὶ πόλεων τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας στοὺς ἀρχαίους χρόνους, καὶ εἰδικώτερα τοὺς ἄρχοντες καὶ τὴν φυλετικὴ ὀργάνωσις τῆς Ἐρέτρειας.

9. Ἐφημερὶς «Ἡ Καθημερινή» 15, 16 καὶ 17 Ἰουλίου 1965.

10. *ΕΕΦΣΠΑ* 16 (1965-66) [1967] 317-363.

11. Καὶ ἡ ἀπλὴ φυλλομέτρηση τοῦ ἔργου τοῦ Κοντολέοντος καθιστᾷ ὅλως ἀνεπείρεστη τὴν ἐκ προκαταλήψεως κρίσιν τοῦ Β. Χ. Πετράκου, *Πρόχειρον ἀρχαιολογικόν 1828-2012*, τόμ. II, (BAE 283), Ἀθῆναι 2012, 499, ὅτι τὰ ἐνδιαφέροντά του ἦσαν «περιορισμένα στὴν ἀρχαία τέχνη».

12. Εἰς Χιακὰς ἐπιγραφάς, *Ἑλληνικά* 11 (1939) 329, Δηλιακὸν ψήφισμα, *Ἀρχ. Δελτ.* 14 (1931-32) [1935] 84-89, Notes on an inscription of Chios, *BSA* 42 (1946) 329, Inscriptions de Chios, *Rev. Phil.* 23 (1949) 5-16, Ἐπιγραφαὶ ἐκ Τήνου, *Γέρας Ἀντωνίου Κεραμοπούλλου*, Ἀθῆναι 1953, 224-241 καὶ 683, Νέαι ἐπιγραφαὶ περὶ τοῦ Ἀρχιλόχου ἐκ Πάρου, *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1952 [1955], 32-95, Zu den neuen Archilochosinschriften, *Philologus* 100 (1956) 29-39, Ἀνδριὰς καὶ τὸ σφέλας, *BCH Suppl. I. Études Déliennes*, Paris 1973, 239-251.

ἀνασκαφῶν.¹³ Μάλιστα ἐπιγραφικὴ εἶναι ἡ πρώτη δημοσίευσίς του, σὲ ἡλικία μόλις εἰκοσιενὸς ἐτῶν.¹⁴ Καθ' ὑπόδειξιν τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου στὴν ἔδρα τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας Κωνσταντίνου Ἀμαντου, δασκάλου καὶ συμπατριώτη του, ἐξέδωσε ἐνεπίγραφο κιονίσκο (βωμίσκο ἢ περιρραντήριο) ἀπὸ τὴν πατρίδα του τὴν Χίο. Καὶ ἡ δεύτερη μελέτη του εἶναι δημοσίευσίς ἐπιγραφῆς· τὸ 1935 ἐξέδωσε Δηλιακὸ ψήφισμα τοῦ τέλους τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. (βλ. τὴν σημ. 12), διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ δῆμος τῶν Δηλίων ἐλάμβανε μέτρα, γιὰ νὰ εἶναι καθαρὸς ὁ τόπος *πρὸς τῷ Διονυσίῳ*.

Ὁ στέφανος ὅμως τῆς περὶ τὶς ἐπιγραφές ἀναστροφῆς του ὑπῆρξε ἡ ἐνδελεχὴς δημοσίευσίς¹⁵ τῶν δύο ὀρθοστατῶν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ Ἑλιτα στὴν Πάρο, ποὺ σώζουν ἐπιγεγραμμένο μεγάλο τμήμα τοῦ βίου τοῦ Ἀρχιλόχου, τὸν ὁποῖο συνέγραψε ὁ Πάριος Μνησιέπης. Τὸ κείμενο, τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 3ου αἰ. π.Χ., εἶναι ἐλλιπὲς καὶ σὲ πάμπολλα σημεία δυσανάγνωστο. Πέραν τῆς ἀπαιτουμένης γιὰ τὴν ἀνάγνωσις μακρᾶς ἐπιγραφικῆς πείρας καὶ ὑπομονῆς ἡ παράθεσις τμημάτων στίχων τοῦ ποιητοῦ, ἀποσπασματικὰ σωζομένων, ἀπαιτοῦσε στέρεη ἑλληνομάθεια καὶ εἰς βάθος οἰκείωσις μὲ τὴν ποίησιν τοῦ Ἀρχιλόχου, τὴν Ὀμηρικὴ καὶ τὴν ἀρχαϊκὴ λυρική, ἀλλὰ καὶ τὴν μεταγενέστερη ποίησιν, καὶ ἀρχαιογνωσία ὅχι τὴν τυχοῦσα. Δεῖγμα λαμπρὸ τῆς συνδυαστικῆς γνώσεως τοῦ Κοντολέοντος ἐστάθη ἡ ἐρμηνεία τῆς παραστάσεως τῆς συναντήσεως τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ μὲ τὶς Μοῦσες ἐπὶ λευκῆς πωξίδος τοῦ Μουσείου τῆς Βοστώνης. Τὸ περιστατικὸ περιγράφεται στὴν βιογραφία τοῦ Μνησιέπου καὶ ὁ Κοντολέων στηριζόμενος στὴν περιγραφὴ ἐπέτυχε¹⁶ νὰ ἀναγνωρίσῃ ὀρθῶς τὴν παράστασιν προηγουμένως, κατόπιν πολλῶν ἀπιθάνων ἐρμηνειῶν, ἀπεδίδετο ἀπὸ τὸν J. D. Beazley στὴν συνάντησιν τοῦ Ἡσιόδου μὲ τὶς Μοῦσες στὸν Ἑλικῶνα.

Κατὰ συγκυρίαν τὸ τελευταῖο ἀντικείμενο διδασκαλίας τοῦ Κοντολέοντος ἦσαν οἱ ἐπιγραφές. Πολὺν καταβεβλημένος,¹⁷ ἐδίδασκε τὸ 1975, ὀλίγους μῆνες πρὸ τῆς ἀσθενείας καὶ τοῦ θανάτου του, *Εἰσαγωγὴ στὴν Ἐπιγραφικὴ*¹⁸ στοὺς τελειοφοίτους τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τῆς Φιλοσοφικῆς.

Ἡ συστηματικὴ ἔρευνα, ἡ γνώσις τῶν τόπων σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἔμφυτη ὀξύνοια, τὴν ὑψηλὴ παιδεία, τὴν ἐγκρατὴ ἑλληνομάθεια καὶ τὴν αἰσθαντικότητα ἀνέδειξαν διεθνῶς τὸν Κοντολέοντα σὲ ἕνα ἀπὸ τοὺς αὐθεντικώτερους ἐρμηνευτὲς τῶν μνημείων, τῆς πρώιμης τέχνης, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου, ἰδιαίτερος τῶν Κυκλάδων, ἀλλὰ καὶ τῆς πατρίδος του τῆς Χίου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ κατέχει ἐξέχουσα θέσιν. Ἀλλὰ πέραν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀξίας στὶς μελέτες του προβάλλει ἀνάγλυφος ὁ λαμπρὸς κόσμος τῶν ἀρχαίων Κυκλάδων.

13. ΙΑ' Ἀρχαιολογικὴ περιφέρεια, Πάρος – Νάξος, *Ἀρχ. Δελτ.* 14 (1931-32) [1935] 49-50, Ἀνασκαφὴ ἐν Χίῳ, *ΠΑΕ* 1952 [1955] 528-529 καὶ 1953 [1956] 270-272· Ἀνασκαφὴ ἐν Τήνῳ, *ΠΑΕ* 1949 [1950] 133-134, καὶ 1955 [1960] 261 καὶ 263· Ἀνασκαφαὶ ἐν Πάρῳ, *ΠΑΕ* 1950 [1951] 258-263, Ἀνασκαφὴ ἐν Νάξῳ, *ΠΑΕ* 1954 [1957] 336 καὶ 338, 1965 [1967] 182.

14. Βλ. Ν. Μ. Κοντολέοντος, Ἐπιγραφὴ ἐκ Χίου, *Ἑλληνικά* 4 (1931) 425-428. Ὁ λίθος κατ' εὐτυχίαν συγκυρίαν ἐντοπίσθηκε μόλις πρὸ μηνός, βλ. *Γραμματεῖον* 14 (2025) 93-94.

15. Νέαι ἐπιγραφὰὶ περὶ τοῦ Ἀρχιλόχου ἐκ Πάρου, *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1952 [1955] 32-95.

16. Ἐνθα ἀνωτ. (σημ. 15), 57-60.

17. Κατὰ μαρτυρίαν τῆς παλαιᾶς φίλης, ἀρχαιολόγου Τούλας Μαρκέτου, ποὺ παρακολούθησε τὰ μαθήματα.

18. Ὁ Κοντολέων εἶχε προλάβει νὰ ἐκδώσῃ τὶς πανεπιστημιακὲς παραδόσεις του ὑπὸ τὸν τίτλο *Στοιχεῖα Ἑλληνικῆς Ἐπιγραφικῆς*, Ἀθήναι 1975.

Τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἀγάπη του γιὰ τὰ νησιὰ γεννήθηκαν, ὅταν ὡς ἐπιμελητὴς καὶ κατόπιν ὡς ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων ὑπηρετήσε ἐκεῖ. Γιὰ τὴν θήτεια του εἶναι ἀξιομνημόνευτα ὅσα γράφει:¹⁹

«Ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ὑπηρεσίας μου ἀφιέρωσα πάσας τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τε ἐπιστήμης καὶ τῆς ὑπηρεσίας. Ἐφρόντισα διὰ τὴν περισυλλογὴν καὶ συντήρησιν τῶν μνημείων, ἐτακτοποίησα κατὰ τὸ δυνατόν τὰ Μουσεῖα καὶ τὰς Συλλογὰς τῶν περιφερειῶν μου, συνέστησα νέας καὶ ἐπλούτισα τὸν ἀρχαιολογικὸν θησαυρὸν τοῦ Ἑθνους, εἴτε δι' εὐρημάτων τυχαίως ὑπ' ἐμοῦ γενομένων, εἴτε δι' ἀνασκαφῶν χρηματοδοτηθεῖσων ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ κυρίως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.»

Χάριν τῆς ἱστορίας πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Κοντολέων ἦταν ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων τῶν Κυκλάδων (τῆς Ἀμοργοῦ ἐπίσης) καὶ τῆς Σάμου (καὶ γιὰ ἓνα διάστημα τῆς Λέσβου καὶ τῆς Χίου) σὲ δύσκολους χρόνους, ὀλίγον μετὰ τὴν Κατοχή, διαρκούντος τοῦ Ἐμφυλίου πολέμου καὶ τὴν ἀμέσως ἐπόμενη περίοδον, ὅταν ὁ τόπος ἦταν καθημαγμένος καὶ πτωχὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι ζοῦσαν μὲ ἐντονώτατα τὰ ἔχνη τῆς προηγουμένης καταστάσεως καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ζόφου. Τὰ ὑλικά μέσα καὶ οἱ διαθέσιμοι πόροι ἦσαν πενιχροί, ἡ ἐπιστημονικὴ στελέχωσις τῆς Ἐφορείας σχεδὸν ἀνύπαρκτη, –ἀμφιβάλλω ἐὰν ὑπῆρχε ἐπὶ τῆς Ἐφορείας του μόνιμος ἐπιμελητὴς τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς περιφέρειᾶς του–, καὶ οἱ μετακινήσεις πρὸς τὰ περισσότερα τῶν νησιῶν δυσχερέστατες. Τὸ λέγω, ἐπειδὴ κατὰ κανόνα παραβλέπεται ὁ μοναχικὸς ἀγὼν τοῦ Κοντολέοντος καὶ συστηματικῶς προβάλλεται ἡ ἐπιτευχθεῖσα ἀναγέννησις τῆς ἀρχαιολογικῆς ἔρευνας καὶ τῆς προστασίας τῶν μνημείων, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκισμῶν τῶν Κυκλάδων, ἐπὶ θητείας τοῦ Ν. Ζαφειρόπουλου (1912-1996), στενώτατου καὶ παλαιοῦ φίλου τοῦ Κοντολέοντος, τὸν ὁποῖο καὶ διεδέχθη (1959) στὴν διεύθυνση τῆς Ἐφορείας.

Ὁ Κοντολέων ὑπῆρξε δάσκαλος ἀρκετῶν γενεῶν ἀρχαιολόγων, μερικῶν δὲ ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων, –μνημονεύω μετὰξὺ αὐτῶν τοὺς κεκοιμημένους Γιώργο Δεσπίνην, Θεοδώρα Καράγιωργα, Φωτεινὴ Ζαφειροπούλου καὶ Λίλα Μαργακοῦ–. Εὐτύχησα καὶ ἐγὼ νὰ τὸν ἔχω δάσκαλο καὶ νὰ συμμετάσχω στὴν ἀνασκαφὴ (ὀλιγόημερη γιὰ ἐθνικοὺς λόγους) τῆς Γκρόττας τῆς Νάξου (1974). Εἶχα καὶ τὴν σπανίζουσα τιμὴ νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ τὸν πλησιάσω κάπως περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ἐπέτρεπαν ἡ ιδιότης του, ἡ ἀκαδημαϊκὴ τάξις, ὑπὸ τὴν ὁποία εἶχε ὡς φοιτητὴς μαθητεύσει, καὶ ἡ μακρὰ διαφορὰ ἡλικίας.

Ὅσοι, τότε νέοι, ἦσαν πρόθυμοι νὰ ταξιδεύσουν μὲ τὸν δάσκαλο στὸ φωτεινὸ παρελθὸν τῶν νησιῶν ἐκράτησαν, καὶ κρατοῦν πάντοτε στὴν μνήμη τους, τὸ φῶς καὶ τὴν διάχυτη γλυκύτητα ποὺ ἐξέπεμπε ἡ ζεστὴ ματιά του.

ΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΜΑΤΘΑΙΟΥ

19. Βλ. ἀνωτ., (σημ. 4), σελ. 4.

Εἰς μνήμην Νικολάου Μ. Κοντολέοντος (1910-1975)

Ν. Μ. Κοντολέον (1910-1975)